

METODOLOGII DIDACTIC-EDUCAȚIONALE

POSIBILITĂȚI EDUCAȚIONALE ALE FOLCLORULUI MUZICAL

EDUCATIONAL POSSIBILITIES OF THE MUSICAL FOLKLORE

Mariana VACARCIUC,
doctor în pedagogie, conferențiar universitar,
Universitatea Pedagogică de Stat **Ion Creangă**, Chișinău

The article deals with the acute problems of children's education through musical folklore, emphasizing the educational possibilities of traditions and customs of the minter holidays. The author came to a conclusion about the role of the folklore (popular music) on the education of new generation.

Apariția istorică a folclorului muzical este în legătură strânsă cu caracterul educației generațiilor în creștere la diferite etape de dezvoltare a societății. Folclorul sărbătorilor calendaristice constituie o sferă importantă a culturii spirituale populare.

Comorile spirituale ale poporului reprezintă baza unei noi educații centrate valoric. Numai printr-o educație față de națiune, de tradițiile și obiceiurile strămoșești, copilul cunoaște trecutul, în sufletul lui se naște acea semință de respect și stimă față de valorile spirituale ale neamului, acel pivot al spiritualității care va încolți și va da roade în viitor.

Folclorul sărbătorilor calendaristice constituie o sferă importantă a culturii spirituale populare. Ca și la alte popoare, folclorul românesc al sărbătorilor calendaristice a suferit modificări esențiale. Folclorul muzical al copiilor contribuie la cultivarea emoțiilor, la dezvoltarea intelectuală, a sentimentelor morale, estetice și, în special, a sentimentului de dragoste pentru integrarea acestei arte

în viață, a gustului estetic muzical.

Pedagogul-muzician O. Bârlea acordă o mare importanță educației muzicale în formarea personalității armonios dezvoltate, exprimându-și convingerea că inițierea copiilor în muzică trebuie să se realizeze pe baza valorilor spirituale, în special pe producții din folclorul copiilor, care fixează etapele de constituire a limbajului muzical al umanității și reflectă în plan ontogenetic procesul de conștientizare a sunetelor muzicale și de percepere emoțională a muzicii (1).

Repertoriul folcloristic al copiilor ne vorbește direct despre aspirațiile, necesitățile și interesele lor, despre gustul și simțul lor artistic. În această ordine de idei G. Breazu susține că însuși copilul, în exprimările sale muzicale, în cântecele lui ne pune la dispoziție date sigure asupra firii sale muzicale, asupra nevoilor sale spirituale, asupra aptitudinilor sale (4).

Creația populară vine să ne aducă înțelepciune nu sub formă de

cunoștințe, informație, ci sub formă de simțire, trăire și înțelegere deosebită a vieții, a existenței. Copilul are nevoie de armonie lăuntrică, tendință spre perfecționare continuă a „eu-lui”, aspirație spre frumos, înalt, sfânt. Acesta este vectorul educației în școala noastră. Copii învață un șir de urături, semănături ca simple poezii, în timp ce aspectul muzical este completamente ignorat. Se interpretează o mulțime de colinde, cântece de stea fără a se cunoaște semnificația lor. Acest lucru se întâmplă din cauza lipsei unui contact viu, emoțional între profesor și elev, a unor relații de „colaborare artistică”, de sinceritate și „rudenie” sufletească, de interes comun; lipsa competenței profesionale, în ceea ce privește formarea deprinderilor vocale, de a cânta corect și expresiv în colectiv și solistic; de a respira corespunzător liniei melodice, de a pronunța clar și expresiv textul cântecelor, de a emite sunete frumoase, a simțului de ritm, dezvoltarea imaginației muzicale, formarea unor deprinderi legate de melodie prin intermediul folclorului muzical de iarnă, lipsa cunoștințelor teoretice despre folclorul muzical de iarnă.

Folclorul muzical al copiilor conține un real tezaur de informații necesare psihologilor, pedagogilor, sociologilor. Astfel, studiul limbajului și conținutului teoretic al folclorului muzical relevă psihologilor anume trăsături spirituale ale copiilor, aptitudinile, gusturile și tendințele lor, preferința pentru ritm și sunet, într-o fază din viața copilului, când mijloacele orale și auditive de structurare și transmitere a informației sunt preponderente (4).

Așadar, tradițiile și obiceiurile

conțin în sine trăsăturile specifice ale psihologiei naționale ale formațiunilor etnice. Ele se manifestă ca o parte a continuității în dezvoltare, a legăturii dialectice dintre trecut și prezent, iar prin el și cu viitorul. Noile generații își formează trăsăturile lor psihologice sub influența obiceiurilor și tradițiilor moștenite.

Poporul român, ca și toate popoarele, și-a creat timp de secole tradițiile, sărbătorile sale naționale. Ele stabileau normele de comportare ale familiei, statului și poporului în genere, transformându-se în legi nescrise, prin care funcționa societatea românească. Ele nu permiteau nicio excepție de la regulă, indiferent de starea socială și de ierarhia administrativă ocupată în societate. Tradițiile naționale îndemnau omul să fie om în orice împrejurare. Demnitatea umană era considerată un cult al umanismului și moralității. Prietenia dintre popoare și oameni, respectul reciproc, patriotismul, simțul jertfirii de sine pentru binele Patriei și poporului s-au cristalizat în obiceiurile și tradițiile naționale. Poporul crea, dezvolta și păstra cu sfințenie acele tradiții și sărbători, inclusiv tradițiile și obiceiurile sărbătorilor de iarnă, care îl ajutau să prospere, să înfrunte greutățile. Nu întâmplător proverbul românesc spune: „Dacă n-ai sădit un pom, n-ai săpat o fântână, nu ai lăsat moștenire, atunci degeaba ți-ai trăit viața”. Tradițiile, obiceiurile și sărbătorile înfrumusețază viața poporului, o fac să capete un anumit sens. Iată de ce poporul le păstrează și le transmite din generație în generație ca un dar sfânt, iată de ce ține la ele.

Intuind valoarea artistică și socială a acestor fapte, pedagogii, folcloriștii și psihologii au pus bazele învățământului muzical național,

accentuând valoarea realizărilor artistice, ale poporului, în care cele ale copiilor sunt prioritare. Deci folclorul național este tezaurul poporului. La crearea folclorului au contribuit mai mulți factori cărora le datorăm asemănarea sau identitatea faptelor de folclor cum ar fi existența elementelor comune în folclorul tuturor popoarelor. Însă apariția lor nu este determinată de contactele dintre aceste popoare, care au constituit și ele baza apariției și formării artei folclorice, ci este vorba de însușiri, de sentimente proprii tuturor oamenilor, popoarelor: bucuria și tristețea, dragoste și ura, credința în victoria binelui asupra răului, josnicia și mărinimia, binefacerea și răutatea, modestia și obrăznicia – o serie de elemente universale, rezultante ale unui adevărat cod de valori etice și estetice, făurit de popoare de-a lungul unei îndelungate istorii. Alături de aceste elemente cu caracter general-uman, în folclor sunt prezente și alte elemente, care nu pot fi explicate și concepute decât prin existența unor legături, influențe, invazii ce au avut loc între popoarele respective (ucraineni, turci, tătari, unguri, polonezi, germani, ruși) în decursul veacurilor: una din cauzele care fac posibile existența elementelor comune în folclorul a două sau mai multe popoare este *moștenirea comună*, adică izvorul comun de unde și-au luat început mai multe râulețe cu o mulțime de afluenți, care și continuă genurile folclorului moldovenesc (2).

Aproape toate sărbătorile populare ale moldovenilor corespund cu cele ale slavilor: sărbătorile de iarnă, de vară... Cine vrea să știe trecutul moldovenilor, lasă să-l studieze pe cel al slavilor și, începând cercetările poate fi sigur că va ajunge la

rezultate dorite; în caz contrar el va înțelege puțin sau chiar nu va înțelege nimic: o altă cauză o constituie *influența exercitată de cultura unui popor asupra culturii altui popor* în anumite condiții istorice prielnice, influențe ce au avut loc în decursul veacurilor (6); a treia cauză o constituie *existența unor condiții social-istorice asemănătoare* în care au trăit și s-au dezvoltat două sau mai multe popoare „or, folclorul nu poate fi rupt de modul de existență al poporului care i-a dat naștere” (1).

Desigur, aceste cauze generale nu exclud posibilitatea existenței altora cu caracter local. *Mălăncuța* (urare de Anul Nou) este împrumutată de la poporul ucrainean. Folclorul datinilor calendaristice constituie o sferă importantă a culturii spirituale populare.

Primul cercetător care a examinat obiceiurile calendaristice moldovenești și poezia lor a fost D. Cantemir cu lucrarea „Descrierea Moldovei.” *Chiraleisa* se potrivește cu strigarea creștinilor în rugăciunile lor „Kyrie eleison!” de unde se și trage. Stăpânul casei are obicei să facă la 5 făurar, în ziua Întâmpinării Domnului, o cruce de lemn, pe care o învelește cât mai frumos cu pânză albă sau cu pânză de borangic și catifea, cum poate fiecare după averea lui, iar după vecernie ca într-un alai, petrecuți de o droaie de copii, o. poartă prin toate casele, unde strigă

foarte des cuvântul *chiraleisa*. (5)

În prezent pe la casele oamenilor umbla părintele cu icoana Maicii Domnului, susținut de o droaie de copii, care strigă Chiraleisa. Acest obicei se practică în ajunul Crăciunului. Părintele, cu un mănunchi de busuioc, care simbolizează curățenia sufletească și cu apă sfințită, sfințește casele oamenilor ținând rugăciune și dorindu-le sănătate și liniște sufletească. Drept răsplată gospodarul îi dă un colac și câțiva lei. *Colindă* – „Aceasta aduce cu Calendis ale romanilor și se potrivește în general la începutul fiecărui An Nou, atât de către oamenii de rând, cât și de boierii cu datini deosebite” (5).

Fără folclor este imposibilă existența unei națiuni, a unui popor. Ramura importantă a folclorului o constituie folclorul pentru copii, deoarece copii sunt pilonii societății, a națiunii. Anume prin intermediul folclorului, obiceiurilor și tradițiilor se realizează scopul primordial al procesului instructiv-educativ și anume latura formativă, educativă, cognitivă sau instructivă, dar esențial este

obiectivul uman: formarea unei personalități multilateral dezvoltate și constituie fundamentul de bază al societății, al unei întregi națiuni. Dar cu părere de rău, până acum creația artistică a copiilor este insuficient cercetată și studiată, cu toate că prezintă o valoare considerabilă pentru educație și știință. Problema genurilor și speciilor folclorice ocupă un loc central în procesul istorico-folcloric. Culegătorii de folclor au contribuit într-o mare măsură la studierea și îmbogățirea folclorului pentru copii, care constituie fundamentul educării și dezvoltării unei personalități de vază, începând de la naștere și continuând până la procesul preluării adânci bătrâneți, deoarece bătrânii iau multe învățăminte din acest tezaur bogat.

Folclorul copiilor păstrează o străveche modalitate de comunicare și de exteriorizare artistică (muzicală, poetică și gestică). Transmise de-a lungul mileniilor, din generație în generație, pe cale orală, aceste nuclee (formule universale, preculturale) capătă o amprentă etnică numai în procesul preluării și plăsmuirii creatoare a copilului, deoarece mediul de viață spirituală și socială căreia îi aparține creatorul - interpret își pune totdeauna amprenta pe realizările sale.

Producțiile artistice ale copiilor sunt alcătuiri complexe, poli-funcționale, cu puternic accent afectiv, reflectând viața lor intimă, comportamentul față de lumea înconjurătoare.

Folclorul copiilor se va caracteriza prin următoarele:

- un fenomen accentuat sincretic; se îmbină în grade diferite: text poetic, melodia, gestul, mișcarea, jocul; are un puternic caracter co-

lectiv: se manifestă numai în societate în mediul unei categorii anumite de vârstă;

- are la bază o serie de norme tradiționale existente în formă latentă în memoria pasivă a copilului care se obiectivează cu fiecare interpretare; aceasta nu exclude procesul lent de evoluție, deși elementele fundamentale proprii genului prezintă o mare stabilitate;

- unele mijloace de expresie, astăzi cu prioritate preferate de copii, se întâlnesc și în repertoriul adulților, dar cu o frecvență redusă, fie în genurile lor proprii, fie în cazul, când se adresează celor mici pentru a fi mai ușor înțeleși de aceștia;

- în definirea trăsăturilor proprii acestei categorii trebuie să se țină seama nu numai de conținutul literar și de structura compozițională, ci și de funcționalitate.

Dificultatea clasificării și delimitarea de folclorul adulților ca gen, trăsături compoziționale și de conținut specifice, se datorează atât caracterului sincretic și eterogen, și al legăturii organice cu viața, cât și dinamismul lui, modificărilor permanente, îmbogățirii din surse variate și mutațiilor frecvente de la o categorie la alta, ceea ce implică schimbării de funcție și, parțial, al tematicii.

Deci operația de clasificare a creației populare este destul de complicată, delimitarea categoriilor folclorice întâmpinând un obstacol aproape de netrecut: marea mobilitate a faptelor de folclor determină caracterul relativ al oricărei clasificări:

1.G. Vrabie (9) în clasificarea sa ține cont de munca și viața oamenilor:

Ode închinată muncii omului.

a) colinde adresate gospo-

dăriei (plugușorul).

b) colinde individuale (pentru ciobani, pescari, fecior, fată).

Concomitent cu desfășurarea acestor obiceiuri aveau loc și mai continuă și astăzi – manifestări cu caracter dramatic, pantomime: jocul caprei, al căluțului, al lupului, al cerbului, al cucii ș.a.

2. E. Comișel (7) – categorii funcționale:

Cântece și jocuri legate de date calendaristice:

- * plugușoare;

- * sorcove;

- * colinde (cântece pe fereastră, în ajun și-n prima zi de Crăciun sau de Anul Nou);

- * chiraleisa;

- * cântece de stea.

Sărbătorile de iarnă includ multe datini, un complex bogat de genuri și specii poetice populare, ce descriu în imagini artistice munca și viața oamenilor. Poezia Anului Nou e unul din domeniile cele mai bogate ale folclorului moldovenesc.

Clasificarea folclorului muzical de iarnă joacă un rol important în procesul de exersare artistică a lui, deoarece exersarea artistică ne prezintă probleme pe care le pune și lumea înconjurătoare. Nu vom putea concepe baza clasificării folclorului muzical de iarnă, dacă noi înșine nu ne eliberăm, dacă nu ne adaptăm la el. Acest proces de a te adapta are adeseori drept consecință o gamă întreagă de mișcări sufletești: așteptare, decepție, mânie, resemnare, reflecție, surpriză, speranțe noi, eforturi reînnoite de voință, bucurie intensă pentru activitatea creatoare. Dar participarea nu rămâne doar pe planul sufletescului, ea pătrunde în

profunzime până la fizic, în degete, până în vârful picioarelor. În etapa contemporană exersarea folclorului muzical este lăsată în umbră. Copii cunosc superficial semnificația și conținutul obiceiurilor și tradițiilor populare ale folclorului muzical de iarnă.

Căutarea modalităților de joc evocau viața de toate zilele, dorințele poporului, faptele lui de vitejie și eroism, dragostea de libertate, demnitatea lui. Prin intermediul folclorului muzical, omul înzestrat cu înțelepciune, dar nu sub formă de cunoștințe, informație, ci sub formă de simțire, trăire și înțelegere deosebită a vieții, a existenței. Muzica va veni să treacă, în primul rând, prin simțul copilului. „Cei care simt pentru a gândi” posedă o experiență mai bogată, mai reală, decât cei care „gândesc pentru a simți” (1). Folclorul muzical al copiilor contribuie la realizarea acestui scop. Repertoriul folcloristic al copiilor ne vorbește direct despre aspirațiile, necesitățile și interesele lor, despre gustul și simțul lor artistic.

Valoarea operelor de artă este de felul cum prin construcția și structura lor reușesc să realizeze într-o formă superioară și unitară, cele trei funcții – artistică, cognitivă și formativ-educativă, îndeplinindu-și astfel menirea socială:

1. Funcția *artistică* – esența folclorului preciza G. Brătianu – constă tocmai în aceea că dă unei idei materiale un chip viu, senzorial și frumos și astfel ajungem la cunoașterea adevărului, nu pe calea

rațiunii, ci a sensibilității. Prin funcția ei artistică opera folclorică trebuie să impresioneze și să devină un ferment al vieții spirituale (3).

2. Funcția *cognitivă* a folclorului este strâns legată de cea artistică, exercitându-se odată cu aceasta. Prin folclor omul cunoaște societatea de ieri, de astăzi și pe sine însuși.

Prin forța lui cognitivă, folclorul contribuie la cunoașterea și transformarea lumii, a societății și a omului contemporan preocupat de frumos, de crearea în jurul său a unui mediu estetizat, respingând ceea ce este urât și inestetic.

3. Funcția *formativ-educativă* a folclorului se realizează prin unitatea dintre funcția artistică și cognitivă. Folclorul autentic înobilează viața omului, îi formează atitudini și idealuri, convingeri și sentimente înalte. Unii specialiști văd în educația estetică un mijloc de umanizare a tineretului, copleșit de tehnicizarea excesivă din epoca noastră, precum și posibilitatea dezvoltării spirituale și a destinderii în timpul liber.

Frumosul din artă, din natură și societate, pătrunde ca o undă de lumină în toate sferele vieții umane, dându-i noblețe și autenticitate. El are puternice rezonanțe afective, cu influențe pozitive asupra produselor activității omului, a modului său de viață și a comportamentului față de cei din jur (8).

Prin inițierea copiilor cu obiceiurile și tradițiile folclorului muzical de iarnă, în cadrul lecțiilor

de *Educație muzicală* contribuim la educația estetică, care este o componentă de bază a formării vocaționale a personalității umane. Prin natura ei sonor - temporală, imaginea muzicală contribuie la declanșarea unor emoții estetice, având o puternică forță expresivă. „Arta muzicală - folclorică dezvăluie lumea interioară a omului, cele mai subtile nuanțe ale vieții afective, cele mai înalte idealuri, crezul dintotdeauna al omului în bine, frumos și adevăr”. Educația pentru și prin arta muzicală înseamnă a-l face pe elev să treacă din ipostaza de auditor în cea de interpret și apoi în cea de creator. Dar pentru aceasta el trebuie să posede anumite dexterități, adică anumite cunoștințe, priceperi și

deprinderi în interpretarea și crearea folclorului muzical de iarnă, care este o parte importantă a artei populare.

Folclorul muzical de iarnă ocupă un rol primordial în cadrul lecțiilor de educație muzicală. Atât în primele două clase, când permanent, cu insistență și exigență, se preocupă de formarea și consolidarea deprinderii de a percepe, a recunoaște și a reproduce înălțimea sunetelor (considerând că această activitate descifrează secretul însușirii alfabetului muzical) și în clasele următoare vom avea această fundamentală preocupare pentru această importantă problemă muzicală

Bibliografie

1. Bârlea, O. *Metodă de cercetare a folclorului*. București: Editura pentru literatură, 1969
2. Botezatu, G. *Folclorul datinilor de Crăciun și de Anul Nou // Viața satului*. 1995, nr. 1 – P.4.
3. Brătianu, G. *Enigma și un miracol istoric: poporul român*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1928.
4. Breazu, G. *Patrium Carmen*. Craiova: Editura științifică, 1941.
5. Cantemir, D. *Descrierea Moldovei*. București: Editura de Stat pentru literatură și artă., 1965
6. Caraman, P. *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*. Studii de folclor comparat. București: Editura Minerva, 1995.
7. Carlgén, F. *Educație pentru libertate*. Cluj: Editura Triade, 1994.
8. Stoica, M. *Psihopedagogia personalității*. București: EDP, 1996
9. Vrabie, Gh. *Folclorul. Obiect-principii-metodă-categorii*. București: Editura Academică, 1990.